

การประยุกต์ใช้มรรค 8 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์

The Application of the Noble Eightfold Path for Quality of Life Development in
Accordance with Buddhist Economics

¹วชิราศรมี สุนทรนาเวศ ฌ, ²เมธา หริมเทพาธิป และ ³วิชิต ตาแก้ว

¹Wachararasamee Soontornwanawaes Shaw,

²Metha Harimtepathip, and ³Ravich Takaew

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand

E-mail: ¹vajraras.ta@gmail.com, ²metha.ha@ssru.ac.th, ³ravich.tak@gmail.com

Received March 8, 2025; Revised May 11, 2025; Accepted May 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของมรรค 8 ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท 2) วิเคราะห์การประยุกต์ใช้มรรค 8 ในบริบทของพุทธเศรษฐศาสตร์ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยมรรค 8 ในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยวิธีการวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก ใช้แนวคิดพุทธปรัชญาและพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า 1. มรรค 8 เป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าและเปี่ยมด้วยจริยธรรม ช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์จากการยึดติดในวัตถุไปสู่การพัฒนาภายใน 2. พุทธเศรษฐศาสตร์สามารถใช้มรรค 8 เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมแนวคิดทางเศรษฐกิจให้ตั้งอยู่บนฐานแห่งความพอเพียง ความเมตตา และการปล่อยวาง 3. การประยุกต์ใช้มรรค 8 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุ่งเน้นที่การฝึกตน การลดตัณหา และการเสริมสร้างสำนึกในคุณค่าชีวิตอย่างแท้จริง องค์ความรู้จากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการวางนโยบาย การออกแบบหลักสูตร หรือการพัฒนาตนเองในระดับบุคคลและองค์กร เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนจากภายใน

คำสำคัญ: มรรคมีองค์ 8; พุทธเศรษฐศาสตร์; คุณภาพชีวิต

Abstract

This qualitative research aimed to (1) explore the components of the Noble Eightfold Path in Theravada Buddhist philosophy, (2) analyze the application of the Eightfold Path within the framework of Buddhist Economics, and (3) propose approaches to quality of life development through the Eightfold Path at individual, communal, and societal levels. The research was conducted using a documentary analysis method, drawing upon Buddhist scriptures, academic literature, and relevant research. The theoretical framework is based on Buddhist philosophy and Buddhist Economics. The findings revealed that: 1. The Noble Eightfold Path serves as a profound ethical framework that transforms human behavior from material attachment to inner development. 2. Buddhist Economics employs the Eightfold Path to reorient economic thinking toward sufficiency, compassion, and non-attachment. 3. Applying the Eightfold Path to life development emphasizes self-discipline, craving reduction, and cultivating a genuine appreciation of life's intrinsic values. This research contributes to ethical policymaking, curriculum design, and personal transformation by promoting sustainable inner development.

Keywords: Noble Eightfold Path; Buddhist Economics; Quality of Life

บทนำ

ในบริบทของโลกปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีนิยมได้กลายเป็นกลไกหลักที่กำหนดรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้คน โดยยึดถือรายได้ การบริโภค และผลผลิตทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของมนุษย์ (Bauman, 2007; Brown, 2015) ค่านิยมดังกล่าวทำให้สังคมตกอยู่ในวังวนของการแข่งขันอย่างไม่รู้จบ การแสวงหาผลประโยชน์ และการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน โดยปราศจากการใคร่ครวญถึงผลกระทบต่อจิตใจ ความสัมพันธ์ในชุมชน และสิ่งแวดล้อมโดยรวม (Loy, 1999; ฉันทนา รวงผึ้ง, 2563)

ผลจากความหลงใหลในบริโภคนิยมและการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ขาดความหมาย ทำให้โลกเผชิญกับวิกฤตทางคุณธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และความทุกข์ในระดับลึกของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของปัญหาสุขภาพทางจิตวิญญาณและการไร้จุดหมายของชีวิต (Fisher, 2011; สุรดา กาลวิบูลย์, 2565) แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุดและประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งเป็นผลผลิตในเศรษฐกิจในเชิงเศรษฐศาสตร์ (พระประภาส ปญญาคโม และ คณะ, 2561) จึงเริ่มถูกตั้งคำถามว่าไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์ได้ในเชิงคุณภาพ

จากบริบทดังกล่าว จึงเกิดกระแสการเคลื่อนไหวทางวิชาการที่เสนอ “เศรษฐศาสตร์ทางเลือก” (Alternative Economics) โดยเน้นการออกแบบระบบเศรษฐกิจใหม่ที่คำนึงถึงความยั่งยืน คุณธรรม และคุณภาพชีวิตภายในของมนุษย์ หนึ่งในแนวทางที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นทั้งในระดับนานาชาติและประเทศไทย คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” (Buddhist Economics) ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเน้นการฝึกฝนจิตใจ การลดตัณหา และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง (พระธรรมปิฎก, 2551; Payutto, 2014; Gotsis, 2023)

พุทธเศรษฐศาสตร์มิได้จำกัดอยู่เพียงการอธิบายคุณธรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาเป็นกรอบคิดเชิงระบบที่สามารถเชื่อมโยงกับนโยบายสาธารณะด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยเฉพาะในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน (พระเกตุสาธุกิจ วิฑูรย์, ศรีดอกบัว และปาริณันท์, 2566; Gotsis, 2023) งานวิจัยร่วมสมัยได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดดังกล่าวมีศักยภาพในการเปลี่ยนผ่านสังคมจากระบบที่ขับเคลื่อนด้วยความอยากไปสู่ระบบที่ขับเคลื่อนด้วยความรู้ตัว ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Boonsri, 2023; อภิชัย พันธเสน, 2564)

หัวใจของพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ การเปลี่ยนมุมมองจาก “ความมั่งคั่งภายนอก” สู่ “คุณภาพของความต้องการภายใน” โดยระบุว่า ความสุขที่แท้จริงมิได้เกิดจากการมีมากหรือการบริโภคที่ไม่มีที่สิ้นสุด แต่เกิดจากการรู้จักพอ ความเข้าใจตนเอง และการลดการยึดติดในอัตตา (Payutto, 2014; พระธรรมปิฎก, 2546) แนวทางนี้สัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับ “อริยมรรคมีองค์ 8” (Noble Eightfold Path) ซึ่งประกอบด้วยองค์แห่งปัญญา ศีล และสมาธิ โดยเริ่มจากทำความเข้าใจให้ถูกทางสายกลางก่อน เพื่อดำเนินชีวิตไปสู่การละทุกข์ทั้งปวง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อันสามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงและยั่งยืน โดยมีจุดเริ่มต้นจากการละความชั่วที่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน อันเป็นทางไปสู่ทุกขิ ได้แก่ 1) การฆ่าชีวิต 2) การขโมย 3) การประพฤตินอกใจ 4) การพูดเท็จ 5) การพูดส่อเสียด 6) การพูดคำหยาบ 7) การพูดเพ้อเจ้อ 8) การโลภคอยอยากได้ของเขา 9) การคิดร้ายคนอื่น และ 10) การเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) มีสติเป็นเครื่องดำเนินชีวิตเปรียบเสมือนสิ่งที่ยึดกุมหรือช่วยไม่ให้เกิดภัยอันตราย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความพยายามในการเชื่อมโยงมรรค 8 เข้ากับเศรษฐศาสตร์ในเชิงทฤษฎี แต่งานวิจัยที่นำมรรค 8 มาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์อย่างเป็นระบบในเชิงนโยบายหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยังมีอยู่อย่างจำกัด (Boonsri, 2023) โดยเฉพาะในบริบทที่เน้นการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจมนุษย์ ให้เป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ

บทความวิจัยฉบับนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์บทบาทของอริยมรรคมีองค์ 8 ในฐานะกรอบแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม โดยสังเคราะห์องค์ความรู้จากพุทธปรัชญา พุทธเศรษฐศาสตร์ งานวิจัยร่วมสมัย และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อ

นำเสนอกรอบการประยุกต์ใช้มรรค 8 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล ชุมชน และนโยบาย สาธารณะในอนาคตอย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับบริบทไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของมรรค 8 ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้มรรค 8 ในบริบทของพุทธเศรษฐศาสตร์
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยมรรค 8 ในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้มรรค 8 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยการทบทวนวรรณกรรมประกอบด้วย 3 แนวสำคัญ ได้แก่

1) แนวคิดมรรค 8 ในพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษา พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2556) และคัมภีร์วิสุทธิมรรคภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2555) พบว่า มรรค 8 เป็นองค์ธรรมแห่งการดับทุกข์ที่ครอบคลุมมิติทางปัญญา ศิล และสมาธิ ซึ่งสามารถแปรเปลี่ยนจากกรอบการปฏิบัติทางจิตวิญญาณไปสู่แนวทางการดำเนินชีวิตเชิงจริยศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่มีอยู่ส่วนใหญ่มักเน้นเฉพาะด้านการปฏิบัติภายในหรือการบำเพ็ญเพียรเพื่อการพ้นทุกข์ โดยยังขาดการเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ

2) แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์

Schumacher (1973) วางรากฐานพุทธเศรษฐศาสตร์ไว้บนหลักการของความพอเพียง การไม่เบียดเบียน และการลดความต้องการลงสู่ระดับที่จำเป็น ซึ่งภายหลังได้รับการต่อยอดโดยนักวิชาการร่วมสมัย เช่น Brown (2015), and Gotsis (2023) โดยเฉพาะในด้านจริยธรรมของการบริโภค ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ Boonsri (2023) ยังได้เสนอแนวคิด “พุทธเศรษฐศาสตร์เชิงปริมาณ” ที่ชี้ให้เห็นว่า แนวทางนี้สามารถนำมาวัดผลในรูปแบบใหม่ผ่านเครื่องชี้วัดภายใน เช่น ความพึงพอใจ ความสงบทางใจ การนำเอาหลักพุทธเศรษฐศาสตร์มาตีเป็นกรอบสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันของทุนมนุษย์บนพื้นฐานเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ จะคอยช่วยฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพให้กับทุนมนุษย์เองให้เป็นทุนมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติที่ดีคือรู้ดีและประพฤติชอบ (Insuk, 2020)

อย่างไรก็ตาม ช่องว่างที่ปรากฏในงานเหล่านี้คือ การขาดการวิเคราะห์อย่างชัดเจนว่า มรรค 8 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธปรัชญา สามารถถูกนำมาผสานอย่างเป็นระบบเข้ากับพุทธเศรษฐศาสตร์เพื่อสร้างแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างไร

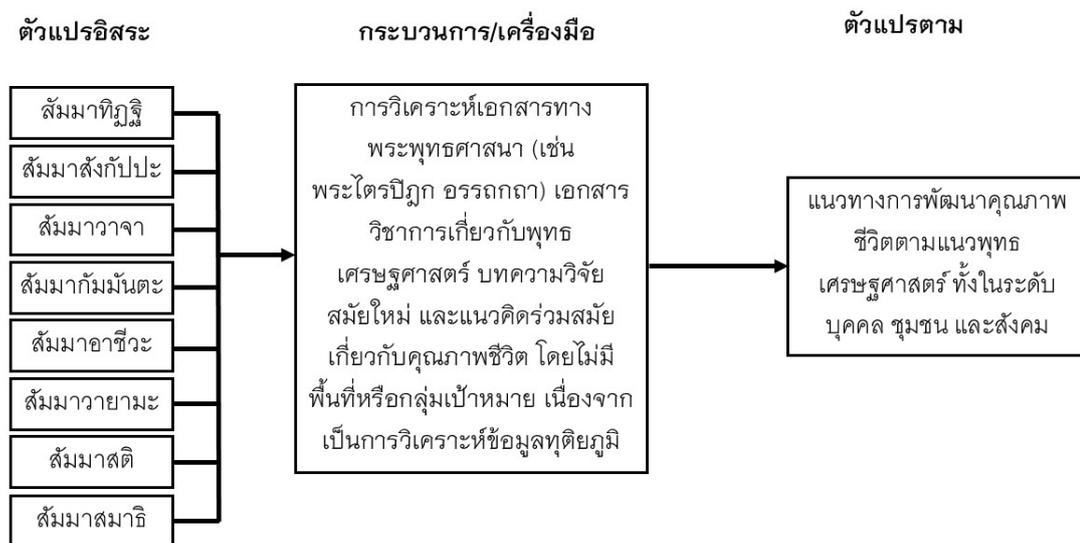
3) การประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ถูกเสนอว่าเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงภายใน ได้แก่ การลดทอนตัณหา การฝึกสติ การปรับมุมมองต่อความสุข และการพิจารณาความต้องการอย่างรู้เท่าทัน (Brown, 2015; Gotsis, 2023) หลักธรรมในพระพุทธศาสนาถูกใช้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในระดับปัจเจก ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และความสัมพันธ์ทางสังคม (Zsolnai, 2011)

งานวิจัยในอดีตมักมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้แนวคิดทางศีลธรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภค หรือส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง (Gotsis, 2023; Boonsri, 2023) โดยนำเอาหลักของจริยธรรมเข้ามารวมในการบริหารถือว่าเป็นสิ่งที่ดีเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ผลผลิตออกมาที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นไปในเชิงบวกการบริหารทรัพยากรก็เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่เป็นการเบียดเบียนทั้งสังคมและสิ่งแวดล้อม สังคมจึงสงบสุขอย่างยิ่ง และยั่งยืน (พระประภาส ปัญญาโคโม และ คณะ, 2561) อย่างไรก็ตาม ยังขาดงานที่นำ “มรรค 8” มาใช้เป็นกรอบโครงสร้างอย่างเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม กล่าวคือ ยังไม่มีงานวิจัยที่ประมวลมรรค 8 ทั้ง 8 องค์ เข้ากับหลักพุทธเศรษฐศาสตร์เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้อย่างครอบคลุมทั้งแนวคิดและการปฏิบัติในมิติต่าง ๆ ของชีวิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดของ “อริยมรรคมีองค์ 8” ในพุทธปรัชญาเถรวาท และแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ตามแนวทางของ Schumacher (1973), Gotsis (2023), and Brown (2015) โดยมีรายละเอียดดังนี้



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ คือ องค์ประกอบของมรรค 8 ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ, สัมมาสังกัปปะ, สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ, สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, และสัมมาสมาธิ

กระบวนการ/เครื่องมือ คือ การวิเคราะห์เอกสารทางพระพุทธศาสนา (เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา) เอกสารวิชาการเกี่ยวกับพุทธเศรษฐศาสตร์ บทความวิจัยสมัยใหม่ และแนวคิดร่วมสมัย เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต โดยไม่มีพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ

ตัวแปรตาม คือ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมรรค 8 พุทธปรัชญา พุทธเศรษฐศาสตร์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ทางเลือก โดยระเบียบวิธีมีรายละเอียดดังนี้

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ในเชิงปรัชญา และจริยศาสตร์

แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ที่รวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2556) และคัมภีร์วิสุทธิมรรคภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2555)

หนังสือวิชาการและตำราที่เกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญา พุทธเศรษฐศาสตร์ และคุณภาพชีวิต บทความวิจัย บทความวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เช่น Gotsis (2023), Brown (2015), Zsolnai (2011), and Boonsri (2023)

– วารสารสาขาเศรษฐศาสตร์ จริยศาสตร์ และการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น Futures, Socio-Economic Review, Challenge

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้คือแบบฟอร์มวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Form) เพื่อจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลในประเด็นหลักที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) องค์ประกอบของมรรค 8, (2) แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์, และ (3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตใน 3 ระดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Interpretation) ในเชิงปรัชญาและจริยศาสตร์ โดยจัดระบบความคิดตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงระหว่างมรรค 8 กับพุทธเศรษฐศาสตร์อย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. องค์ประกอบของมรรค 8 ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ผลการวิจัย พบว่า มรรค 8 หรือ อริยมรรคมีองค์ 8 ในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นแนวทางแห่งการดับทุกข์อย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 3 หมวดหลัก ได้แก่

- หมวดศีล ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
- สมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
- ปัญญา ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ

ทั้งนี้ มรรค 8 ไม่ใช่เพียงแนวทางในการหลุดพ้นในเชิงจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ยังสามารถตีความเป็นแนวทางเชิงจริยศาสตร์ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตในโลกสมัยใหม่ได้อีกด้วย โดยเฉพาะในด้านการพัฒนา “คุณภาพชีวิตจากภายใน” ผ่านการเปลี่ยนแปลงความคิด การกระทำ และจิตใจของปัจเจกบุคคล

2. วิเคราะห์การประยุกต์ใช้มรรค 8 ในบริบทของพุทธเศรษฐศาสตร์

การวิเคราะห์เชิงประยุกต์ พบว่า มรรค 8 สามารถนำมาสอดคล้องประสานกับหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ได้อย่างสอดคล้อง โดยเฉพาะในด้านการลดความโลภและการรู้จักพอเพียง ตัวอย่างเช่น

- สัมมาทิฏฐิ ส่งเสริมการมีทัศนคติต่อชีวิตที่ตั้งอยู่บนหลักไตรลักษณ์และการไม่ยึดติด
- สัมมาอาชีวะ สนับสนุนการประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียน และสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจแบบเอื้อเฟื้อ

เศรษฐกิจแบบเอื้อเฟื้อ

- สัมมาสติและสัมมาสมาธิ ช่วยเสริมสร้างการรู้เท่าทันในการบริโภค การใช้ทรัพยากรอย่างมีจิตสำนึก

ซึ่งลักษณะเหล่านี้ตรงกับเป้าหมายของพุทธเศรษฐศาสตร์ที่เน้นการลดตัณหา และพัฒนา “ความสุขอย่างรู้เพียงพอ” แทนการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบไม่มีที่สิ้นสุด

3. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยมรรค 8 ในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม

ผู้วิจัยเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้มรรค 8 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตใน 3 ระดับ ดังนี้

- 1) **ระดับบุคคล** ใช้สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะเพื่อเปลี่ยนความเชื่อ ความคิด และทัศนคติที่เคยตั้งอยู่บนความโลภและอัตตา มาสู่แนวคิดเรื่องความพอเพียงและการรู้เท่าทันตนเอง

2) **ระดับชุมชน** ส่งเสริมสัมมาวาจาและสัมมากรรมันตะเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงเมตตา ความร่วมมือ และวัฒนธรรมการแบ่งปันภายในชุมชน

3) **ระดับสังคม** ใช้สัมมาอาชีวะและสัมมาวายามะเพื่อส่งเสริมระบบเศรษฐกิจทางเลือก เช่น เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจจิตอาสา และเศรษฐกิจฐานคุณธรรม โดยมีสัมมาสติและสัมมาสมาธิเป็น ฐานจิตเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งในและนอกตนเองอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของอริยมรรคมีองค์ 8 ตามแนวคิดของ พุทธปรัชญาเถรวาทสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ปัญญา (สัมมาทิฏฐิ, สัมมาสังกัปปะ) ศีล (สัมมาวาจา, สัมมากรรมันตะ, สัมมาอาชีวะ) และสมาธิ (สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, สัมมาสมาธิ) ซึ่ง สะท้อนกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ระดับความคิด การประพฤติ ไปจนถึงการฝึกจิตอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ โครงสร้างของมรรค 8 ได้รับการจัดวางไว้อย่างมีเป้าหมายเพื่อการดับทุกข์โดยลำดับขั้น แต่ในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ในหลากหลายมิติ (เอกสาร สันับสนุน) แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Brown (2015) ซึ่งเสนอว่า มรรค 8 เป็นเส้นทางที่สามารถนำมาใช้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างสมดุลทั้งทางวัตถุและจิตใจ ไม่ใช่เพียงเพื่อการหลุดพ้นในแง่ศาสนา เท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ Gotsis (2023) ยังกล่าวว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัณหาและการพัฒนา คุณธรรมภายใน มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ องค์ประกอบของมรรค 8 จึงมิได้เป็นเพียงหลักธรรมที่แยกส่วน หากแต่เป็นชุดองค์ความรู้ที่เกื้อหนุนซึ่ง กันและกัน โดยสามารถประยุกต์ให้เข้ากับทุกมิติของชีวิต

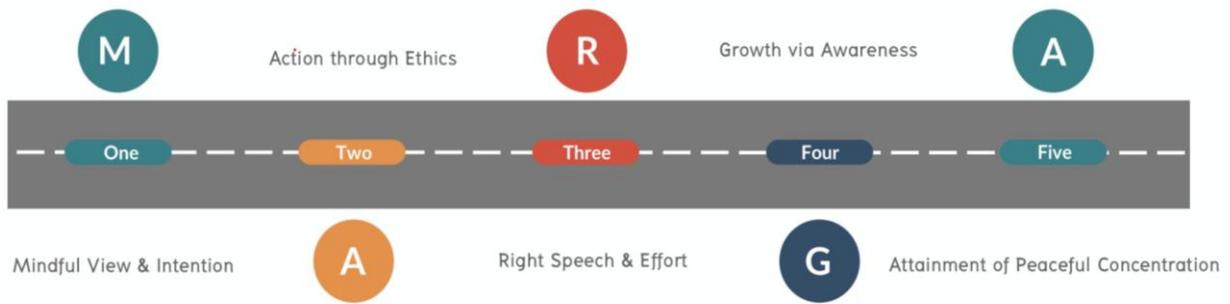
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การประยุกต์ใช้มรรค 8 ในบริบทของพุทธ เศรษฐศาสตร์สามารถทำได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในมิติของการลดตัณหา การดำรงชีวิตอย่าง พอเพียง การรู้เท่าทันความต้องการของตน และการดำเนินชีวิตด้วยสติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ แก่นของ พุทธเศรษฐศาสตร์คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ตั้งอยู่บนหลักจริยธรรม และความพอประมาณ ซึ่งเป็น สาระสำคัญที่อยู่ในมรรค 8 โดยเฉพาะสัมมาทิฏฐิ สัมมาอาชีวะ และสัมมาสติ (เอกสารสนับสนุน) Zsolnai (2011), and Brown (2015) เห็นพ้องกันว่า เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเน้นการลดตัณหาและการ กำกับตนจากภายใน โดยไม่เน้นการตอบสนองความอยากของปัจเจกเสมอไป ขณะที่ Gotsis (2023) ยัง เสนอว่า การนำหลักธรรมมาใช้กับนโยบายสาธารณะหรือเศรษฐกิจสีเขียวจะประสบความสำเร็จได้ก็ ต่อเมื่อบุคคลภายในระบบมีจิตสำนึกทางจริยธรรม เมื่อเทียบกับกรอบของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักซึ่ง มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตและความพึงพอใจ มรรค 8 จึงเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนวิถีชีวิต จากการ “มีมากขึ้น” ไปสู่การ “เป็นอย่างมีคุณภาพ”

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้มรรค 8 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม โดยมีลักษณะการดำเนินงานแตกต่างกันตามบริบท แต่ยังคงยึดหลักมรรค 8 เป็นแกนร่วมในการกำกับพฤติกรรมและความคิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ มรรค 8 เป็นกรอบธรรมะที่มีลักษณะยืดหยุ่นสูง สามารถปรับใช้ได้ทั้งกับการพัฒนาตนเอง การสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการออกแบบนโยบายเชิงคุณค่าในระดับสังคม (เอกสารสนับสนุน) Boonsri (2023) ระบุว่า พุทธเศรษฐศาสตร์แบบใหม่กำลังมุ่งไปสู่การสร้าง “ระบบประเมินคุณภาพชีวิตภายใน” ซึ่งต้องอาศัยเครื่องมือทางธรรมร่วมกับกระบวนการภายนอกอย่างเป็นระบบ ขณะที่ Gotsis (2023) ยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างต้องเริ่มจาก “การกล่อมเกลาคิดสำนึก” ด้วยหลักศีลธรรม

จากข้อค้นพบดังกล่าว งานวิจัยนี้เสนอว่า มรรค 8 ไม่ควรใช้เฉพาะในมิติศาสนา แต่ควรถูกวางเป็นกรอบจริยธรรมร่วมในระดับสังคม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างมีจิตสำนึกต่อคุณภาพชีวิตที่แท้จริง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า มรรค 8 สามารถจำแนกออกเป็นสามกลุ่มหลัก คือ 1) หมวดปัญญา ได้แก่ สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ 2) หมวดศีล ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ และ 3) หมวดสมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ทั้งสามหมวดมีความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบในการพัฒนา “วิธีคิด วิธีทำ และวิธีเป็น” ซึ่งเป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงชีวิตในพุทธศาสนา จุดนี้นำไปสู่การพัฒนาโครงสร้างความเข้าใจเชิงองค์รวมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทั้งมิติความรู้ พฤติกรรม และจิตใจ เมื่อวิเคราะห์มรรค 8 ในบริบทของพุทธเศรษฐศาสตร์พบว่า หลักธรรมเหล่านี้มีความสอดคล้องกับคุณค่าหลักของพุทธเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ ความพอประมาณ การบริโภคอย่างมีจริยธรรม การเลี้ยงชีพโดยไม่เบียดเบียน และการเจริญสติรู้ตัวในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงเอกสารและอภิปรายผล มาทำการสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจภายใน (inner economy) และการพัฒนาจากภายใน (inner development) ซึ่งเป็นแนวคิดร่วมสมัยในระดับสากล การสังเคราะห์นี้นำไปสู่การออกแบบโมเดล “M.A.R.G.A. Model” ซึ่งใช้คำว่า “Marga” จากภาษาบาลี-สันสกฤต ที่แปลว่า “ทาง” อันหมายถึงมรรคในทางพุทธศาสนา โดยโมเดลนี้ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักที่สะท้อนองค์มรรค 8 ในมิติที่ผสมผสานกันอย่างมีระบบ โดยแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้



แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

แผนภาพที่ 2 สามารถอธิบายได้ดังนี้

Mindful View & Intention (M) ครอบคลุมสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะในฐานะการพัฒนา มุมมองชีวิตและความตั้งใจที่ชอบ

Action through Ethics (A) รวมสัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะในด้านการดำเนินชีวิตอย่าง มีจริยธรรมทางเศรษฐกิจ

Right Speech & Effort (R) สื่อถึงสัมมาวาจาและสัมมาวายามะที่เชื่อมโยงกับการใช้วาจา และความเพียรอย่างสร้างสรรค์

Growth via Awareness (G) เน้นสัมมาสติในฐานะเครื่องมือของการเจริญภาวนาและพัฒนา จิต

Attainment of Peaceful Concentration (A) สะท้อนสัมมาสมาธิในฐานะความสมบูรณ์ของ การรู้เท่าทันและสงบเย็นจากภายใน

ทั้งนี้ องค์ประกอบแต่ละส่วนของโมเดลมิได้เกิดขึ้นโดยแยกขาดกัน แต่ถูกออกแบบโดยการ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์มรรคที่เสริมกันเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “จริยธรรมแห่ง การพัฒนา” ในพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในมากกว่าการปรับโครงสร้าง ภายนอกเพียงอย่างเดียวโมเดล M.A.R.G.A. จึงเป็นผลของการบูรณาการองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา หลักธรรม การวิเคราะห์ในบริบทพุทธเศรษฐศาสตร์ และการสังเคราะห์ข้อค้นพบเข้าสู่รูปแบบที่ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนได้อย่างเป็นระบบ ทั้งในเชิงวิชาการและเชิง ปฏิบัติ

สรุป

องค์ประกอบของมรรค 8 สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม และการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์แบบพุทธที่เน้นการลดความอยาก รู้จัก ความพอดี และการเลี้ยงชีพโดยไม่เบียดเบียน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวคิด “M.A.R.G.A. Model”

ซึ่งสังเคราะห์จากผลการวิจัยและอภิปรายผล เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม งานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ในมิติเศรษฐศาสตร์ได้อย่างมีนัยสำคัญ และสามารถต่อยอดเป็นองค์ความรู้ที่มีความเป็นไปได้ในการใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของอริยมรรคมีองค์ 8 ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นหลักธรรมที่มีระบบครบวงจรในการพัฒนาทั้งจิตใจ ความคิด พฤติกรรม และวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) จัดทำหลักสูตรอบรมภาวะผู้นำหรือคุณภาพชีวิตโดยใช้มรรค 8 เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐาน
- 2) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาที่บูรณาการหลักธรรมเข้ากับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การประยุกต์ใช้มรรค 8 ในบริบทของพุทธเศรษฐศาสตร์ ช่วยลดความยึดติดในบริโภคนิยม ส่งเสริมการรู้จักพอประมาณ ความพอใจในชีวิต และจิตสำนึกต่อส่วนรวม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้:

- 1) กระทรวงเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมควรนำแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ไปใช้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก
- 2) สนับสนุนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนที่เน้นความสุขจากภายใน มากกว่าการบริโภคจากภายนอก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า M.A.R.G.A. Model สามารถนำเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถปรับใช้ได้ในพื้นที่หลากหลาย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) นำโมเดล M.A.R.G.A. ไปใช้ในการฝึกอบรมผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข
- 2) บรรจุโมเดลนี้ในแผนการศึกษาแบบพุทธบูรณาการในโรงเรียน หรือในกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชนทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ M.A.R.G.A. Model เป็นโมเดลการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 ตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทรัพยากร

มนุษย์ การส่งเสริมสุขภาพภาวะภายใน และการออกแบบนโยบายที่เน้นคุณภาพชีวิตแบบยั่งยืน โดยควรให้ความสำคัญกับการทดลองใช้ในพื้นที่จริงและกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายสำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในเรื่องต่อไปนี้ 1) การสร้างและพัฒนาแบบประเมินคุณภาพชีวิตตามแนว M.A.R.G.A. Model หรือ 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาโปรแกรมอบรมโดยใช้ M.A.R.G.A. Model ในกลุ่มผู้นำชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ฉันทนา รวงผึ้ง. (2563). การสร้างความสุขอย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 7(3), 1-16. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/article/view/212548>
- พระเกตุลำฤทธิ ลีตลีโล (ศรีตอกบัว) และ ปาริณันท์ ปรางทิพย์อำไพ. (2566). เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในประเทศไทย. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต*, 29(1), 37-49. สืบค้นจาก <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/1445>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *สู่การศึกษาแนวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระประภาส ปญญาโคโม, พระครูภาวนาโพธิคุณ และ อุดม บัวศรี. (2561). การบูรณาการหลักพุทธเศรษฐศาสตร์กับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของอี เอฟ ชูเมกเกอร์. *วารสารวิชาการธรรมทรทัศน์*, 18(2), 63-72 สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/106754>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). *คัมภีร์วิสุทธิมรรคภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรดา กาลวิบูลย์. (2565). พุทธศาสนากับพลวัตทางความเชื่อในสังคมไทย. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 14(3), 12-23. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/article/view/249635>
- อภิชัย พันธเสน. (2564). *เศรษฐศาสตร์แบบพุทธ: การผลิต ความสุข และความยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: แสงธรรม.

- Bauman, Z. (2007). *Consuming life*. Cambridge: Polity Press.
- Boonsri, P. (2023). *The Production of Quantitative Buddhist Economics*. *Journal of International Buddhist Studies*, 14(2), 94–131. Retrieved from <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/jibs/article/view/2881>
- Brown, C. (2015). Buddhist economics: An enlightened approach to the dismal science. *Challenge*, 58(1), 23–28. <https://doi.org/10.1080/01603477.2015.990826>
- Fisher, Y. (2011). The sense of self–efficacy of aspiring principals: Exploration in a dynamic concept. *Social Psychology of Education*, 14(1), 93–107. <https://doi.org/10.1007/s11218-010-9136-9>
- Gotsis, G. (2023). Buddhist economics: Philosophical premises and environmental policy implications. In N. Singh, M. C. Vu, I. Chu, & N. Burton (Eds.), *Faith traditions and sustainability* (pp. 109–126). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-41245-5_6
- Insuk, R., Kongkon, P., & Rojanatrakul, T. (2020). The Human Capital Management according to Buddhism. *Journal of Modern Learning Development*, 5(4), 218–226. Retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/243759>
- Loy, D. R. (1999). *The religion of the market*. *Journal of the American Academy of Religion*, 65(2), 275–290. <https://doi.org/10.1093/jaarel/65.2.275>
- Payutto, P. A. (2014). Buddhist economics: A middle way for the market place. *Futures*, 66(1), 94–103. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2014.09.003>
- Schumacher, E. F. (1973). *Small is beautiful: Economics as if people mattered*. New York: Harper & Row.
- Zsolnai, L. (2011). Buddhist economics for a caring economy. *Socio–Economic Review*, 9(1), 211–217. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2004.09.010>